

ARCHÍVNY VÝSKUM STAVEBNO-HISTORICKÉHO VÝVOJA RÍMSKOKATOLÍCKEHO KOSTOLA SV. MARGITY ANTIOCHISKEJ V PLAVEČI

Anton LIŠKA

Abstract: *Archival research of construction-historical development of St. Margaret of Antinoch roman catholic church in Plaveč.* Church of Saint Margaret of Antinoch in Plaveč represents from the point of view of building-historical development a very interesting sacral building, which has undergone several building modifications from its origin at the beginning of the 14th century to the present. It included also a change of church furniture. In the exterior and interior of the building, with the exception of Romanesque, one can capture the influences of all other art history periods - Gothic, Renaissance, Baroque and Classicist, as well as artistic decoration of regional significance from the 20th century. Despite the inescapable monuments and historical significance of this sacral building, which exceeds the regional context, current and past historiographical writings have paid minimal attention to the architectural and historical development of this rare building. The imaginary black hole in the research of the subject matter is tried to be filled by the presented study, which with the help of primary and secondary sources, contemporary and current literature, maps and visual materials, approaches the architectural and historical development of the Roman Catholic Church of St. Margaret of Antinoch in Plaveč from its construction to the present.

Key words: Church of St. Margaret of Antinoch. National cultural monument. Plaveč. Sacral building. Construction-historical development.

Obec Plaveč¹ leží v doline rieky Poprad, na styku Levočskej vrchoviny a Levočských vrchov, v nadmorskej výške okolo 490 m n. m.² Od okresného mesta Stará Ľubovňa je vzdialená približne 16 km juhovýchodným smerom, od krajského mesta Prešov asi 47 km severozápadným smerom. Prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1269. Ide o listinu kráľa Bela IV. (1235 – 1270), prostredníctvom ktorej uhorský panovník odobral obce Plaveč a Žehru liptovskému šľachticovi českého pôvodu Bohumírovi výmenou za obec Trstené na Liptove. Samotná obec však vznikla podstatne skôr, pričom historici jej vznik datujú spravidla do 11., resp. 12. stor.³ V druhej

-
- 1 Bližšie o dejinách obce: NEMERGUT, Ján a kol. *Plaveč 1269 – 2009*. Plaveč : Obecný úrad Plaveč, 2009, 176 s.
 - 2 ŠŮLE, Peter – ŠŮLE, Peter ml. (eds.). *Encyklopédia miest a obcí Slovenska*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo PS-LINE, 2005, s. 774.
 - 3 ULÍČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1990, s. 239; MURCKO, Michal. *Historický slovník obcí okresu Stará Ľubovňa 2. časť. N –*

polovici 13. stor. sa v obci spomína hrad a mýtnica⁴ a na prelome 13. a 14. stor. už aj rímskokatolícka farnosť a kostol sv. Margity Antiochijskej.⁵

Stavebno-historický vývoj kostola v stredoveku (do zač. 16. stor.)

Exaktne datovať začiatok a koniec výstavby kostola sv. Margity Antiochijskej v Plavči nie je možné, nakoľko sa nám o tom nedochovalo (resp. sa nám nepodarilo nájsť) žiadna písomná správa. Na základe architektonických znakov a detailov a dochovaných písomných prameňov o tunajšej obci a farnosti kladú historici, architekti, historici umenia a pamiatkari výstavbu predmetného sakrálneho objektu do 13., 14., resp. 15. stor. Sándor Tóth v prvom zväzku svojej publikácie *A Kassai Százéves Egyházmegye Történeti Névtára És Emlékkönyve 1904* uvádza, že najstaršia písomná zmienka o tunajšom kostole pochádza z roku 1300, pričom tento je v nej zachytený ako hradná kaplnka (*capellanus arcensis*).⁶ Existenciu kostola sv. Margity Antiochijskej v Plavči už v 13. stor. predpokladajú na základe nepriamych dôkazov, zachytených v dobových prameňoch, aj Michal Murcko,⁷ Peter Roth⁸ a Ferdinand Uličný.⁹ Do obdobia okolo roku 1300 kladú výstavbu tunajšieho kostola aj historické schematizmy košického biskupstva z rokov 1915,¹⁰ 1938¹¹ a 1943.¹² Podľa informácií zaznamenaných v týchto sekundárnych prameňoch bol miestny kostol postavený súčasne so zriadením plavečskej rímskokatolíckej farnosti, pričom jej existenciu kladú vyššie uvedené sekundárne pramene do obdobia okolo roku 1300. František Šubert datuje výstavbu kostola sv. Margity Antiochijskej v Plavči do obdobia okolo rokov 1340 – 1350.¹³ Do 15. stor. datujú vznik tunajšieho chrámu

V. Prešov : Metodické centrum, 1995, s. 28; KROPILÁK, Miroslav – PISOŇ, Štefan (eds.). *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. 2. časť*. Bratislava : Veda, 1977, s. 394; NEMERGUT, Ján a kol. *Plaveč 1269 – 2009*. Plaveč : Obecný úrad Plaveč, 2009, s. 18; SÜLE, Peter – ŠÜLE, Peter ml. (eds.). *Encyklopédia miest a obcí Slovenska*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo PS-LINE, 2005, s. 774.

4 KROPILÁK, Miroslav – PISOŇ, Štefan (eds.). *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. 2. časť*. Bratislava : Veda, 1977, s. 394.

5 *Schematismus venerabilis cleri administrationum apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Salmariensis in Slovachia anno reparatae salutis 1943*. Prešov, 1943, s. 103.

6 TÓTH, Sándor. *A Kassai Százéves Egyházmegye Történeti Névtára És Emlékkönyve 1904. I. Kötet. Abaúj - És Sárosmegye*. Kassa : Kassa Vitéz A. Ut. Nyomása, 1904, s. 688.

7 MURCKO, Michal. *Historický slovník obcí okresu Stará Ľubovňa 2. časť. N – V*. Prešov : Metodické centrum, 1995, s. 28.

8 NEMERGUT, Ján a kol. *Plaveč 1269 – 2009*. Plaveč : Obecný úrad Plaveč, 2009, s. 42.

9 ULICHNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1990, s. 239.

10 *Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis ad annum Jesu Christi 1915*. Cassoviae, 1915, s. 114.

11 *Schematismus venerabilis cleri dioeceseos Cassoviensis anno reparatae salutis 1938*. Cassoviae, 1938, s. 122.

12 *Schematismus venerabilis cleri administrationum apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Salmariensis in Slovachia anno reparatae salutis 1943*. Prešov, 1943, s. 103.

13 ŠUBERT, František. *Celková zpráva o průzkumných, zajišťovacích, stavebně technických a restaurátorských pracích v kostele sv. Margity Antiochejskej v Plavči, okres Stará Ľubovňa*. Plaveč, Strojopis, 1972, s. 1.



Neskorogotická monštrancia (s úpravami z 18. a 19. stor.) na dobovej fotografii z roku 1955. Archív PÚ SR, f. Zbierka negatívov (ZN), Plaveč, r. kat. kostol, (negatív číslo) neg. č. 5328-13, autorka: B. Kovačovičová

Peter Süle st. a Peter Süle ml.¹⁴ Archívne dokumenty uložené v Archíve PÚ SR¹⁵ a KPÚ PO,¹⁶ *Súpis pamiatok na Slovensku II.*,¹⁷ Ján Beňko,¹⁸ Emil Konček a Júlia Mantičová¹⁹ a Miroslav Kropilák a Štefan Pisoň²⁰ neuvádzajú pri zmienke o výstavbe farského kostola v Plavči žiadnu dátáciu, iba sa zmieňujú o tom, že ide o pôvodne ranogotický, resp. gotický²¹ objekt.

Na základe komparácie vyššie uvedených zdrojov možno konštatovať, že kostol sv. Margity Antiochijskej v Plavči bol vybudovaný z kameňa na konci 13., resp. na začiatku 14. stor. a od svojho vzniku plnil funkciu farského chrámu.²²

Ako vyplýva zo záverov reštaurátorského prieskumu, realizovaného v miestnom kostole v roku 1972, objekt bol v polovici 14. stor. omietnutý jednou značne nerovnou vrstvou vápenných omietok a následne vyzdobený freskami. V polovici 15. stor. boli pôvodné nerovné gotické omietky aj s freskami preomietané novou tenkou vrstvou ne-

- 14 SÜLE, Peter – ŠÜLE, Peter ml. (eds.). *Encyklopédia miest a obcí Slovenska*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo PS-LINE, 2005, s. 774.
- 15 Archív Pamiatkového úradu Slovenskej republiky Bratislava (Archív PÚ SR), fond (f.) Zbierka základných výskumov (Z), signatúra (sign.) 1830. *Plaveč, okr. Prešov, Rím. kat. kostol sv. Margity*, s. 1.
- 16 Archív Krajského pamiatkového úradu Prešov (Archív KPÚ PO), f. Spisová agenda ústavu do roku 2002 (SAÚ do roku 2002). *Rozhodnutie o zápise kultúrnej pamiatky do štátneho zoznamu kultúrnych pamiatok*. Prešov, 28. 8. 1961.
- 17 GÜNTHEROVÁ, Alžbeta (ed.). *Súpis pamiatok na Slovensku. Zväzok druhý, K – P*. Bratislava : Obzor, 1968, s. 472.
- 18 BEŇKO, Ján. *Osídlenie severného Slovenska*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1985, s. 208.
- 19 Archív KPÚ PO, f. Evidenčný list nehnuteľných pamiatok (EL NP), poradové číslo (por. č.) 341, rok (r.) 1964. *Plaveč, kostol*, nečíslované.
- 20 KROPILÁK, Miroslav – PISOŇ, Štefan (eds.). *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. 2. časť*. Bratislava : Veda, 1977, s. 394.
- 21 Obdobie gotiky možno na území dnešného Slovenska datovať od polovice 13. do začiatku 16. stor. – pozn. autora.
- 22 Arcibiskupský archív v Košiciach (AACass), f. Kanonické vizitácie (KV), inventárne číslo (inv. č.) 66, vol. 7, fascikel (fasc.) 2, r. 1703. *Visitatio Parochor. Inclty Cottus. Sáros Anno 1703, die 15. Juny Inchoata et 21. July cum Gratia Dei Omnipotensis Terminata*, s. 94.

skorogotických vápenných hladných omietok. Na novú vrstvu omietok bola následne aplikovaná nová vrstva freskovej výzdoby.²³ Približne v tomto období bola do kostola zakúpená aj neskorogotická strieborná monštrancia.²⁴ Bližšie informácie o ďalšom stavebno-historickom vývoji kostola v stredoveku známe nie sú, nakoľko ich nezachytávajú ani dostupné archívne pramene, ani odborná literatúra. S najväčšou pravdepodobnosťou však tento sakrálny objekt v sledovanom období neprešiel žiadnymi zásadnými stavebnými úpravami.

Stavebno-historický vývoj kostola v novoveku (začiatok 16. storočia – 1918)

Prvou známou stavebnou úpravou prešiel kostol sv. Margity Antiochijskej v Plavči až na prelome 16. a 17. stor. V sledovanom období bola k južnému múru svätyne pristavaná bočná kaplnka a došlo aj ku úprave fasád, vďaka čomu exteriér objektu nadobudol renesančný vzhľad.²⁵ Datáciu výstavby bočnej kaplnky síce neuvádza žiaden písomný prameň, no jej vznik okolo roku 1600 dokladuje viacero nepriamych dôkazov. Prvým sú architektonické detaily kaplnky v podobe neskorogotických, resp. ranorenesančných kamenných ostení združeným okien, časovo spadajúcich práve do obdobia prelomu 16. a 17. stor. Druhým sú tri dochované kamenné epitafy, inštalované v interiéri, resp. exteriéri kostola, datované na začiatok, resp. prvú tretinu 17. stor. Uvedené epitafy boli objavené v krypte nachádzajúcej sa pod kaplnkou. Do krypty museli byť uložené spolu s telesnými pozostatkami zosnulých až po jej vybudovaní. V tom čase už s určitosťou stála aj kaplnka, situovaná nad ňou, plniaca pravdepodobne funkciu pohrebnej kaplnky miestnej šľachty a donátorov a dobrodincov tunajšieho kostola. Bezprostredne po dobudovaní bočnej kaplnky sa tunajší kostol dostal do rúk evanjelikov. Stalo sa tak pred rokom 1614 a v ich správe ostal až do roku 1660.²⁶ Na konci 17. stor., keď bol objekt opätovne v správe rímskokatolíkov, pribudli do jeho mobiliáru dve nové drevené barokové sochy sv. Petra a sv. Pavla a dva nové ranobarokové drevené oltáre.²⁷

Na začiatku 18. stor., v čase konania vizitácie farností Šarišskej stolice, realizovanej v roku 1703, bol kostol sv. Margity Antiochijskej zaklenutý klenbami, mal

23 ŠUBERT, František. *Celková zpráva o průzkumných, zajišťovacích, stavebně technických a restaurátorských pracích v kostele sv. Margity Antiochejskej v Plavči, okres Stará Lubovňa. Plaveč, Strojopis, 1972, s. 3.*

24 Monštrancia je vysoká 79 cm. Z pôvodnej hmoty boli do súčasnosti zachované iba tri strieborné gotické figúrky. V klasicizme prešla výraznou premenou, keď bola jej pôvodná noha a driek nahradené novými, v štýle romantizujúcej gotiky. Na konci 19. stor. bola doplnená o schránku na ukladanie hostie a prešla zláténím. Archív KPÚ PO, f. Evidenčný list hnuťelnej národnej kultúrnej pamiatky (EL HNKP), por. č. Vs3128H, r. 1972. *Plaveč, Kostol r. kat. sv. Margity Ant., Monštrancia*, nečíslované; BARDOLY, István – PLANK, Ibolya (eds.). *A „szentek fuvarosa“ : Divald Kornél felső-magyarországi topográfiaja és fényképei 1900 – 1919*. Budapest : Országos Múemlékvédelmi Hivatal, 1999, s. 276-278.

25 GÜNTHEROVÁ, Alžbeta (ed.). *Súpis pamiatok na Slovensku. Zväzok druhý, K – P*. Bratislava : Obzor, 1968, s. 472.

26 *Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis ad annum Jesu Christi 1915*. Cassoviae, 1915, s. 114.

27 GLOS, Peter. *Zámer a zásady pre reštaurovanie bočného oltára Najsvätejšieho Srdca Ježišovho a bočného oltára Panny Márie z rímskokatolíckeho kostola sv. Margity Antiochijskej v Plavči*. Prešov : Pamiatkový ústav Bratislava, regionálne stredisko Prešov, Strojopis, 1996, s. 5.



Barokový zvon z roku 1713 na fotografii z roku 2015.

Zdroj: Archív KPÚ PO, Plaveč, 02/2015.

Autorka fotografie: E. Šimčíková

vežu, sakristiu a kaplnku a jeho murivá a strechy sa nachádzali v dobrom stave. Vo veži kostola boli v sledovanom období umiestnené dva zvony. Interiér objektu bol vybavený štyrmi oltármi. V kaplnke sa nachádzal oltár sv. Kataríny, uprostred svätyne bol umiestnený hlavný oltár sv. Margity a po jeho pravej a ľavej strane sa nachádzali dva bočné oltáre, z ktorých jeden patrila sv. Antonovi Paduánskemu a druhý Panny Márii Nanebovzatej. V sakristii bola umiestnená krstiteľnica a nádoby so svätými olejmi. Kostol v roku 1703 nedisponoval žiadnymi relikviami, avšak nachádzali sa v ňom všetky potrebné liturgické knihy, bohoslužobné predmety a kňazské rúcha, vrátane troch strieborných pozlátených kalichov s paténami, jedného strieborného pozláteného cibória, jedného strieborného pacifikálu a jednej striebornej monštrancie.²⁸ O deväť rokov neskôr, počas krátkej vizitácie farností Šarišskej stolice, sa v tunajšom

kostole nachádzali naďalej dva zvony, avšak už iba tri oltáre – hlavný sv. Margity a bočné – Panny Márie a sv. Antona.²⁹ V roku 1713 pribudol do veže kostola nový barokový zvon, uliaty neznámym zvonolejárom.³⁰

28 AACass, f. KV, inv. č. 66, vol. 7, fasc. 2, r. 1703. *Visitatio Parochor. Inclyti Cottus. Sáros Anno 1703, die 15. Juny Inchoata et 21. July cum Gratia Dei Omnipotensis Terminata*, s. 94-95.

29 AACass, f. KV, inv. č. 67, vol. 7, fasc. 3, rok 1712. *Brevis Visitatio Cottus. Sáaros Anno 1712 peracta*, s. 4.

30 Ide o stredne veľký zvon so šesframennou korunou bez výzdoby, v súčasnosti zavesený na oceľovej hlave, s dolným priemerom 95,5 cm. Na hornom okraji zvonu sa medzi plastickými linkami nachádza nápisová páska s trojriadkovým latinským majuskulným textom, odkazujúcim na donátorov zvonu a svätých, o príhovor ktorých má zvuk zvonu prosieť: S(ANCTI). VATENTĪ S(ANCTI): MĪCHAEĪS ARCHANG(ELIS). S(ANCTI) ANTONĪ AD LAVDEM ET / GLORIĀ S(ANCTIS)S(I)MĀE TRĪNĪTATĪS BEAT(IS)S(I)MĀE VĪRG(INIS): MARĪAE / + SPLĪS AC M: D: MĪCHAEĪ HOR: DE PADVA S(ANCTI): IOSEPHĪ S(ANCTI): ANGELĪCVST: S(ANCTI): IOAN(NI): NEPOM: ET OO: SANCTORV HONOREM / VATH. LĪB(ERVS). B(ARONVS): DE PALOCSA CVM SPLĪ AC M: D: CONTHORALĪ CHRĪSTĪNA / PERĪNĪ SUMPTĪB(VS) SVIS ERĪGĪ CVRAVĪT. Z posledného riadku nápisu visí ornament v podobe akantových listov. Na plášti zvonu sú umiestnené reliéfy, zobrazujúce Krista na kríži, Pannu Máriu s dieťaťom, sv. Michala archanjela a dva rodové erby donátorov zvonu – Kristíny Peréniovej (Perényi) a baróna Michala Horvát-Paločaia (Horvath de Palocsai). Medzi reliéfom sv. Michala archanjela a erbom baróna Horvát-Paločaia sa nachádza jednoriadkový latinský majuskulný nápis s vročením, da-



Barokové oltáre a kazateľnica na dobových fotografiách z roku 1955.
Archív PÚ SR, f. ZN, Plaveč, r. kat. kostol, neg. č. 5328-2,3,4, autorka: B. Kovačovičová

Výraznou stavebnou úpravou prešiel objekt po roku 1730, keď bol zbarokizovaný a súčasťou jeho mobiliára sa stal nový drevený barokový oltár a nová drevená baroková kazateľnica s polygonálnym parapetom, členeným nikami so sochami štyroch evanjelistov a baldachýnom s plastikou anjela s trúbkou v ruke.³¹ Súčasťou stavebných úprav bolo zväčšenie okenných otvorov, zaklenutie lode a svätyne, osadenie novej dlažby, zvýšenie pôvodnej výškovej úrovne západnej predstavanej veže nad úroveň jej pôvodnej korunnej rímasy a jej ukončenie strešnou atikou.³² V polovici roku 1745, dňa 18. mája, udelil vtedajší pápež Benedikt XIV. (1740 – 1758) farskému kostolu v Plavči odpustky, a to v deň slávania odpustovej slávnosti, konanej každoročne na sviatok sv. Margity, patrónky chrámu.³³

Na konci prvej polovice 18. stor., v čase konania kanonickej vizitácie tunajšej farnosti, realizovanej v roku 1749 jágerským biskupom Františkom Barkóczyom (1744 – 1761), sa kostol sv. Margity Antiochijskej nachádzal vo veľmi dobrom stave. Nebolo známe kto a kedy ho dal postaviť, avšak vedelo sa, že bol vybudovaný z kameňa. Súčasťou kostola bola aj krypta, ktorú dala vybudovať rodina Horvát-Paločai (Horvath de Palocsai) a do ktorej boli pochovávaní jej členovia. Patronátne právo nad kostolom prináležalo v roku 1749 barónom Františkovi a Jozefovi Horvát-Paločaiovcom a grófkke Rozálii Petöovej (Pethö). Interiér objektu bol zaklenutý klenbami. V kostole sa nachádzalo päť oltárov. Veľký oltár sv. Margity s tabernákulom, v ktorom boli

tujúcim rok odliatia zvonu: ANNO. 1713. Na prechode, pod reliéfmi, je zvon zdobený dvoma plastickými linkami. KALETOVÁ, Mária. *Epigraficko-kampanologické pamiatky vo vybraných lokalitách okresu Stará Ľubovňa*. [diplomová práca]. Prešov : Inštitút histórie FF PU v Prešove, 2017, s. 50.

31 Archív PÚ SR, f. Z, sign. 1830. *Plaveč, okr. Prešov, Rím. kat. kostol sv. Margity*, s. 1-2.

32 GÜNTHEROVÁ, Alžbeta (ed.). *Súpis pamiatok na Slovensku. Zväzok druhý, K – P*. Bratislava : Obzor, 1968, s. 472.

33 ZUBKO, Peter – ŽEŇUCH, Peter. *Barkóczyho vizitácie Šarišského archidiakonátu (1749). Rímskokatolíci, gréckokatolíci a evanjelici podľa latinskej vizitácie*. Bratislava : Veda, 2017, s. 58.

uchovávané konsekrované eucharistie, sa nachádzal uprostred svätyne. Vpravo od hlavného oltára bol situovaný oltár zasvätený Panne Márii Nanebovzatej, vľavo bol umiestnený oltár sv. Antona Paduánskeho a svoje miesto vo svätyni mal aj oltár sv. Mikuláša. Posledný – piaty oltár, zasvätený Panne Márii, sa nachádzal v kaplnke priliehajúcej ku svätyni. Súčasťou kostolného mobiliára bol aj organ so šiestimi registrami a kamenná krstiteľnica. V roku 1749 sa v ňom nenachádzali žiadne relikvie svätých, avšak disponoval všetkými potrebnými liturgickými knihami (štyri misály, jedna kniha evanjelií, jeden rituál), bohoslužobnými predmetmi (štyri kalichy, z toho dva z pozláteného striebra, jeden strieborný a jeden cínový, tri patény z pozláteného striebra, jeden strieborný pacifikál, jedna strieborná monštrancia, tri pyxidy, z toho jedna strieborná, jedna cínová a jedna drevená biela, jedno strieborné pozlátené cibórium, tri malé oltárne zvončeky, šesť ampuliek na vodu a víno, z toho dve sklenené, dve cínové a dve strieborné so striebornou paténou, jedna cínová miska, používaná pri krste a dve kadidelnice s jednou loďkou), kňazskými rúchami (šesť ornátov, deväť manipulov, jedenásť álb, tri pluviály a deväť štól), ako aj ďalším potrebným vybavením (humerály, korporály, obrusy, procesiové zástavy, purifikatória, svietniky, večné svetlá, kalichové véla atď.). Vo veži kostola viseli dva veľké a jeden malý zvon. Kostolný areál bol v roku 1749 ohradený kamennou ohradou a nachádzal sa v ňom prikostolný cintorín. Súčasťou kostolného areálu bol aj kamenný kríž s korpusom Krista.³⁴

Na začiatku 70. rokov 18. stor. pribudol do veže kostola nový klasicistický zvon, tzv. umieračik, uliaty neznámym zvonolejárom z Prešova.³⁵ Približne v tom istom období bol do chrámu zakúpený aj nový strieborný pozlátený neskorobarokový kalich s paténou³⁶ a nový polychrómovaný drevený kríž s korpusom Krista.³⁷

34 AACass, f. KV, inv. č. 122, vol. 19, fasc. 3, r. 1749. *Norma Seu informatio tempore Visitationis [...] de Ecclesiae Palocsiensis statu et Parochi [...] Anno 1749*, s. 3-9; AACass, f. KV, inv. č. 81, vol. 7, fasc. 14, r. 1749. *Minuta Ordinaronum Canonicae Visitationis, A. 1749 in Cottu. Sárossiensi peracta*, s. 31; AACass, f. KV, inv. č. 122, vol. 19, fasc. 3, r. 1749. *Descriptio status Ecclesiae ac Parochiae Palocsiensis [...] Anno 1749*, s. 1-5.

35 Ide o malý zvon so štvorramennou korunou bez výzdoby, v súčasnosti zavesený na oceľovej hlave, s dolným priemerom 30 cm. Na hornom okraji zvonu sa nachádza nápisová páska, obkolesená z oboch strán plastickou linkou. V nápisovej páske je umiestnený jednoriadkový latinský majuskulný nápis s vročením, pojednávajúci o roku a mieste jeho uliati: FVDID ME EPEREISIN ANNO 1770. Na prechode sa nachádza jedna plastická linka. Zvon je bez florálnej a ornamentálnej výzdoby, jeho driek zdobí iba reliéf neznámej svätice, oblečenej v dlhom plášti, s gloriolou okolo hlavy. KALETOVÁ, Mária. *Epigraficko-kampanologické pamiatky vo vybraných lokalitách okresu Stará Ľubovňa*. [diplomová práca]. Prešov : Inštitút histórie FF PU v Prešove, 2017, s. 51-52.

36 Kalich je vysoký 22 cm, základňu má širokú 14 cm a kupolu 8 cm, paténa má priemer 10 cm. Kalich je zdobený bohatou florálnou výzdobou, na koši doplnenou o tri strieborné reliéfy v podobe anjelských hláv serafínov. Archív KPÚ PO, f. EL HNKP, por. č. Vs3127H, r. 1972. *Plaveč, Kostol r. kat. sv. Margity Ant., Kalich*, nečíslované.

37 Šírka vodorovného ramena kríža je 80 cm, výška zvislého ramena je 120 cm. Uprostred kríža je situovaná retujúca vytočená postava Krista s anatomicky štylizovaným telom a rozviazanou bedrovou šatkou. Archív KPÚ PO, f. EL HNKP, por. č. Vs3127H, r. 1972. *Plaveč, Kostol r. kat. sv. Margity Ant., Kríž s korpusom*, nečíslované.

V polovici 70. rokov 18. stor., dňa 23. júna 1775, v čase, keď plaveckú farnosť vizitoval jágerský biskup Karol Esterházy (1761 – 1799), sa tunajší kostol nachádzal v spustošenom stave, vyžadujúcom si opravu. Patronátne právo nad kostolom prináležalo v roku 1775 barónom Jozefovi a Jánovi Horvát-Paločaiovcom. Tvorila ho veža, loď s emporou, svätyňa, kaplnka, sakristia a krypta. Interiér kostola bol zaklenutý klenbami. V kostole sa nachádzali tri oltáre. Súčasťou hlavného oltára bolo aj drevené tabernákulum, slúžiace na uchovávanie konsekrovanej eucharistie. Pred hlavným oltárom bolo umiestnené večné svetlo. Súčasťou kostolného mobiliára bola aj kazateľnica, krstiteľnica a organ so šiestimi registrami, umiestnený na empore. V kostole sa v čase konania vizitácie nenachádzali žiadne relikvie svätých, avšak disponoval všetkými potrebnými liturgickými knihami (tri misály, jeden rituál), bohoslužobnými predmetmi (dva strieborné pozlátené kalichy s dvoma striebornými pozlátenými paténami, jeden strieborný pacifikál, jedna strieborná pozlátená monštrancia, jedna strieborná pyxida, jedno veľké strieborné pozlátené cibórium, šesť ampuliek na vodu a víno, z toho dve sklenené, dve cínové a dve strieborné, jedna kadidelnica s loďkou), kňazskými rúchami (sedem ornátov, z toho dva zlaté, dva červené, jeden fialový, jeden čierny a jeden biely, dva pluviály, z toho jeden čierny a jeden fialový), ako aj ďalším potrebným vybavením (biskupský, resp. kňazský stolec z dreva, humerály, korporály, procesiové zástavy, purifikatória, svietniky, kalichové véla atď.). Vo veži kostola viseli tri zvony, z ktorých najväčší bol zasvätený Svätej Trojici, prostredný sv. Michalovi a najmenší bol bez zasvätenia.³⁸

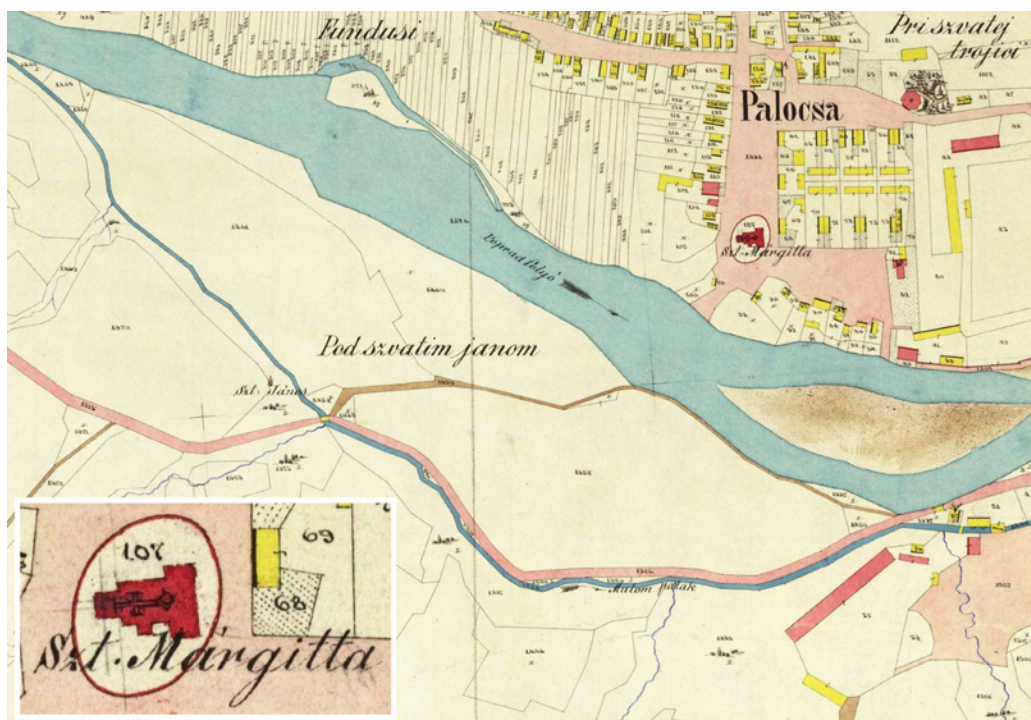
Na začiatku 19. stor., v čase konania kanonickej vizitácie tunajšej farnosti, realizovanej dňa 20. júla 1813 prvým košickým sídelným biskupom Ondrejom Sabóom (1804 – 1819), sa tunajší farský kostol nachádzal v dobrom stave. Nebolo známe kto a kedy ho dal postaviť,



Klasicistický zvon z roku 1770 na fotografii z roku 2015.

Zdroj: Archív KPÚ PO, Plaveč, 02/2015. Autorka fotografie: E. Šimčíková

38 AACass, f. KV, inv. č. 122, vol. 19, fasc. 3, rok 1775. *Canonica Visitatio Ecclae. Parochialis Palocsensis [...]* Die 20. julii 1775, s. 1-4.



Kostol sv. Margity Antiochijskej na výreze z historickej katastrálnej mapy obce Plaveč z roku 1870.
Zdroj: ÚGAK BA, f. PKO, sign. Ša 234-2, rok 1870.

avšak vedelo sa, že bol vybudovaný z kameňa. Patronátne právo nad kostolom prináležalo v roku 1813 barónovi Ferdinandovi Horvát-Paločaiovi. Tvorila ho veža, loď s empore, svätyňa, kaplnka, sakristia a krypta. Interiér kostola bol zaklenutý klenbami. V kostole sa nachádzali tri oltáre. Súčasťou hlavného oltára bolo aj drevené tabernákulum. Pred hlavným oltárom bola umiestnená lampa, plniaca funkciu večného svetla. Súčasťou kostolného mobiliára boli aj dva organy, jeden s dvoma a jeden s deviatimi registrami, oba umiestnené na empore, jedna kamenná krstiteľnica, jedna drevená kazateľnica s baldachýnom, jeden náhrobný epitaf s iniciálami D. N. I. C. a šesť závesných obrazov, z toho dva vyobrazujúce sv. Margitu, jeden Svätú Trojicu, jeden Ukrižovanie Krista, jeden Zvestovanie Panne Márie a jeden Nanebovstúpenie Panny Márie. V kostole sa v čase konania vizitácie nenachádzali žiadne relikvie svätých, avšak disponoval všetkými potrebnými liturgickými knihami (tri misály, jedna kniha evanjelií v slovenskom jazyku, jeden rituál), bohoslužobnými predmetmi (štyri strieborné pozlátené kalichy, jedna strieborna paténa, jeden strieborný pacifikál, jedna strieborná, čiastočne pozlátená monštrancia, štyri strieborné pyxidy, jedno strieborné pozlátené cibórium, šesť oltárnych zvončekov, štyri ampulky na vodu a víno, z toho dve sklenené a dve strieborné so striebornou paténou, dve bronzové misky, používané pri krste a jedna kadidelnica s loďkou), kňazskými rúchami (osem ornátov a dva pluviály), ako aj ďalším potrebným vybavením (biskupský, resp. kňazský stolec, humerály, korporály, obrusy, procesiové zástavy, purifikatória, skrine, spovednice, svietniky, kalichové véla atď.). Vo veži kostola viseli dva veľké a dva stredne veľké zvony a vo vežičke nad svätyňou jeden malý zvon. Všetkých päť



Kostol sv. Margity Antiochijskej v Plavči na dobovej skici V. Myskovszkeho z roku 1889. Zdroj: Archív KPÚ PO, f. Historické projekty a plán (HPaP), sign. 67. Plaveč, r. k. kostol.



Západné fasády kostola sv. Margity Antiochijskej v Plavči na dobovej fotografii K. Divalda z roku 1918. Zdroj: A „szentek fuvarosa“..., s. 278

zvonov bolo benedikovaných. Kostolný areál bol v roku 1813 ohradený kamennou ohradou a nachádzal sa v ňom prikostolný cintorín.³⁹

Na historickej katastrálnej mape obce Plaveč z roku 1870 je kostol sv. Margity Antiochijskej situovaný v juhozápadnom cípe jej južnej časti, severovýchodne od rieky Poprad, na samostatnej parcele číslo 107. Objekt má pôdorys tvaru písmena T, ktoré sa smerom na západ zužuje. Z pôdorysu, ktorý je identický so súčasným, možno dedukovať, že kostol mal v roku 1870 dobudovanú už aj malú južnú kaplnku, ktorá bola pristavaná k jej južnému múru. Kostolný areál je po celom obvode vymedzený murovaným oplatením oválneho pôdorysu.⁴⁰

V druhej polovici 19. stor. bol do kostola zakúpený nový drevený organ, riešený na spôsob klasicistických organov s pilastrami, s hlavicou, trojuholníkom a vázami.⁴¹ Na prelome 19. a 20. stor. prešiel kostol sv. Margity Antiochijskej tromi stavebnými úpravami. Prvá z nich sa uskutočnila v roku 1892 a finančné náklady s ňou

39 AACass, f. KV, inv. č. 122, vol. 19, fasc. 3, rok 1813. *Responsa ad Puncta Ordinaronum Canonicae Visitationis Ecclesiae et Parochiae Palocsensis [...]* Die 20. Julii 1813, nečíslované.

40 Ústredný archív geodézie a kartografie Bratislava (ÚGaK BA), f. Pôvodný katastrálny operát (PKO), sign. Ša 234-2, rok 1870. *Palocsa*, mapový list č. 10.

41 Archív PÚ SR, f. Z, sign. 1830. *Plaveč, okr. Prešov, Rím. kat. kostol sv. Margity*, s. 1.

spojené uhradila v plnej výške rodina Paločaiovcov.⁴² Jej rozsah síce nie je známy, nakoľko sa o nej nedochovala podrobná písomná zmienka, avšak na základe komparácie dobovej kresby objektu z roku 1889 a jeho historických fotografií zo začiatku 20. stor., zachytávajúcích stav pred a po obnove, možno konštatovať, že sa s určitosťou týkala obnovy fasád a úpravy ukončenia veže, kde došlo ku zrušeniu strešnej atiky a vztyčeniu nového krovu a ihlanovej strechy so štyrmi (na každej strane jeden) malými murovanými trojuholníkovými štítmi. Druhá zo série spomínaných úprav kostola z prelomu storočí prebehla v roku 1901 a týkala sa interiéru. Jej rozsah však taktiež nie je známy. Náklady spojené s rekonštrukčnými prácami boli uhradené z milodarov veriacich a vďaka finančnému príspevku vtedajšieho rímskokatolíckeho farára Gejzu Žebrackého (Zsebraczký).⁴³ Tretia renovácia tunajšieho kostola sa uskutočnila v roku 1903 a opäťovne sa týkala interiéru. Podobne ako pri predošlých dvoch obnovách, ani pri tejto nie je známy jej rozsah. Finančné náklady spojené s jej realizáciou boli vykryté z vlastných zdrojov farnosti a vďaka finančnému príspevku svetských patrónov kostola.⁴⁴

Stavebno-historický vývoj kostola v 20. stor. (1918 – 2000)

Po skončení prvej svetovej vojny (1914 – 1918) čakal kostol sv. Margity Antiochijskej v Plavči na prvý stavebný zásah až do roku 1927. Ten sa však netýkal priamo stavebných úprav, ale inštalácie nového zvona vo veži kostola.⁴⁵ Prvou, a súčasne jedinou písomne zaznamenanou stavebnou úpravou v medzivojnovom období, prešiel tunajší kostol v roku 1936. Obnova sa týkala jeho interiéru a exteriéru a bola realizovaná vďaka milodarom miestnych veriacich, veriacich z Ameriky a za finančnej podpory svetského patróna chrámu Gejzu Alapi-Salamona.⁴⁶ Interiér objektu bol počas renovácie elektrifikovaný, opravili sa poškodené omietky, obnovil sa hygienický náter a klenby kostola boli vyzdobené figurálnymi stropnými maľbami (technikou

42 *Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis ad annum Jesu Christi 1915*. Cassoviae, 1915, s. 114.

43 *Schematismus venerabilis cleri dioeceseos Cassoviensis anno reparatae salutis 1938*. Cassoviae, 1938, s. 122.

44 *Schematismus venerabilis cleri administrationum apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia anno reparatae salutis 1943*. Prešov, 1943, s. 103.

45 Ide o menší zvon s tanierovou korunou, v súčasnosti zavesený na kovovej hlave, s dolným priemerom 66 cm. Na hornom okraji zvonu sa medzi dvomi plastickými linkami nachádza jednoriadkový slovenský nápis s udaním mena jeho výrobcu a výrobného čísla: ULIALA PREŠOVSKÁ ZVONOLEJÁRŇA. COM. 5109. Pod citovaným nápisom je situovaný akantový ornament. Na jednej strane zvonového plášťa je umiestnený reliéf neznámeho svätca, pod ktorým sa nachádza dátácia 1927, odkazujúca na rok jeho odliatia, na druhej strane jednoriadkový nápis, odkazujúci na jeho donátorov: Z MILODAROV AMERICKÝCH ERIE. FLINT. 1927. Prechod je zdobený plastickými linkami a prepletenými akantovými listami. KALETOVÁ, Mária. *Epigraficko-kampanologické pamiatky vo vybraných lokalitách okresu Stará Ľubovňa*. [diplomová práca]. Prešov : Inštitút histórie FF PU v Prešove, 2017, s. 57-58.

46 *Schematismus venerabilis cleri administrationum apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia anno reparatae salutis 1943*. Prešov, 1943, s. 103.

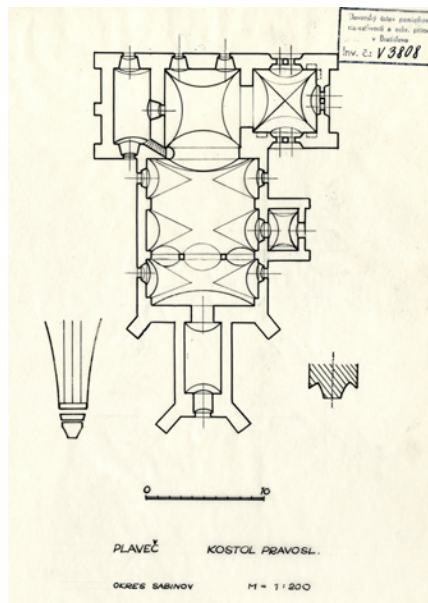


Interiér a exteriér kostola sv. Margity Antiochijskej v Plavči na dobových fotografiách z prvej polovice 20. stor.

Zdroj: Archív PÚ SR, f. Z, sign. Z1830, Plaveč, s. 23, neautorizované.



Južné fasády kostola sv. Margity Antiochijskej v Plavči na dobovej fotografii z roku 1955.
Zdroj: Archív PÚ SR, f. ZN, Plaveč, r. kat. kostol, neg. č. 5328-9, autorka: B. Kovačovičová



Nedatované schematické zameranie kostola sv. Margity Antiochijskej v Plavči od I. Puškára (asi 50. roky 20. stor.).
Zdroj: Archív PÚ SR, f. Schematické zamerania (V), sign. V3808. Plaveč, r. kat. kostol.

olejových farieb, nanášaných na sádrovú omietku). Ich autorom bol prešovský akademický maliar a reštaurátor Mikuláš Jordán.⁴⁷

Komparáciou dobových fotografií, zachytávajúcich exteriér kostola v prvej polovici 20. stor. (pred obnovou) a v roku 1955 (po obnove) možno konštatovať, že stavebné práce počas vyššie spomenutej obnovy sa dotkli o. i. aj fasád veže, kde okrem náterov a omietok došlo i ku zrušeniu kordónovej rímsy v úrovni jej IV. nadzemného podlažia (NP) a vybudovaniu novej kordónovej rímsy na úrovni jej V. NP. Okrem toho bola vymenená krytina na všetkých strechách objektu, a to tým spôsobom, že pôvodný drevený štiepaný šindel bol nahradený falcovaným plechom strihaným do pásov.

Na začiatku druhej polovice 50. rokov 20. stor. (dňa 31. júla 1956) bol kostol sv. Margity Antiochijskej v Plavči na základe výskumu a návrhu Slovenského pamiatkového ústavu v Bratislave zaradený do zoznamu chránených umelecko-historických pamiatok Československa.⁴⁸ O sedem rokov neskôr, dňa 17. apríla 1963, bol kostol na základe rozhodnutia Okresného národného výboru (ONV) v Prešove č. 32/63 zapísaný do štátneho zoznamu nehnuteľných pamiatok vo Východoslovenskom

47 ŠUBERT, František. *Celková zpráva o průzkumných, zajišťovacích, stavebně technických a restaurátorských pracích v kostele sv. Margity Antiochejskej v Plavči, okres Stará Lubovňa*. Plaveč, Strojopis, 1972, s. 3-4.

48 Archív KPÚ PO, f. SAÚ do roku 2002, inv. č. 813/4. *Rozhodnutie Povereníctva kultúry č. 13.920/56-0-II/2 o zaradení kostola v Plavči do zoznamu chránených umelecko-historických pamiatok*. Bratislava, 31. 7. 1956.

kraji.⁴⁹ V druhej polovici 60. rokov 20. stor., presnejšie dňa 19. apríla 1967, boli na základe rozhodnutia školskej a kultúrnej komisie ONV v Prešove č. 25/1967 do zoznamu hnutelných pamiatok vo Východoslovenskom kraji zapísané viaceré súčasti kostolného mobiliára – hlavný barokový oltár sv. Margity, datovaný do obdobia okolo roku 1730, bočné barokové oltáre Panny Márie a Najsvätejšieho srdca Ježišovho z konca 17., resp. začiatku 18. stor., gotická monštrancia z 15. stor. a rokokový kalich s paténou z druhej polovice 18. stor.⁵⁰

V priebehu druhej polovice 20. stor. bolo na kostole sv. Margity Antiochijskej v Plavči, vrátane jeho vzácneho inventára, realizovaných viacero stavebných a reštaurátorských zásahov. V roku 1964 dali veriaci osadiť ďakovnú kamennú tabuľu z bieleho mramoru⁵¹ v juhozápadnom rohu južného múru bočnej južnej kaplnky svätyne. Prvou väčšou stavebnou obnovou počas sledovaného obdobia prešiel kostol v roku 1968, keď došlo ku statickému zabezpečeniu kovového kríža, ukončujúceho strechu jeho veže.⁵² V roku 1973 nasledovala komplexná obnova interiéru, ktorej predchádzal reštaurátorský prieskum omietkových vrstiev a nástenných a stropných figurálnych a ornamentálnych malieb interiéru a historického mobiliára (oltáre, sochy, krstiteľnica, kazateľnica), realizovaný v roku 1972. Autorom uvedeného prieskumu bol pražský reštaurátor František Šubert. Z jeho výskumnej správy sa dozvedáme informácie nielen o nálezoch, ale aj o stavebno-technickom stave objektu. Podľa informácií, uvedených v textovej časti jeho prieskumu, mal tunajší kostol gotické kamenné základy, zvyšná časť objektu bola dobudovaná zo zmiešaného muriva (tehla, kameň). Svätyňa bola zaklenutá tehlovou valenou klenbou (česká placka) s kamennou výplňou, loď tehlovou valenou klenbou s lunetami a bočná južná kaplnka svätyne kamennou rebrovou krížovou klenbou so štukovanými rebrami. Klenba lode bola vertikálne mierne popraskaná, staticky ju zabezpečovalo tiahlo z pásového železa. Rovnakým spôsobom bola riešená i statická porucha južnej kaplnky svätyne. Statické poruchy vykazoval aj západný múr podvežia objektu, ktorý bol zdeformovaný tlakom veže smerom na východ. Steny kostola boli rozčlenené pomocou jednoduchých pilastrov s rímsami a soklami. V interiéru kostola sa nachádzalo osem druhov omietok. Medzi objavenými omietkami prevažovali vápenné s hlinitým pieskom. Najmladšie omietkové vrstvy, použité predovšetkým v soklovej časti interiéru a na plomby, boli cementové. Na viacerých miestach interiéru, predovšetkým však v sakristii a bočnej južnej kaplnke svätyne, bola omietka odutá. V priestore pod južnou bočnou kaplnkou svätyne sa nachádzala krypta. Vstup do nej bol možný iba z exteriéru, nakoľko vstupný otvor, situovaný v interiéru kostola, bol zamurovaný. V krypte sa v roku 1972 nachádzali kostrové pozostatky viacerých ľudských tiel, torzá poškodených drevených truhiel, a tiež

49 Archív KPÚ PO, f. SAÚ do roku 2002, inv. č. 813/4. *Rozhodnutie o zápise kultúrnej pamiatky do štátneho zoznamu kultúrnych pamiatok*. Prešov, 28. 8. 1963.

50 Archív KPÚ PO, f. SAÚ do roku 2002, inv. č. 813/4. *Rozhodnutie o zápise kultúrnej pamiatky do štátneho zoznamu kultúrnych pamiatok*. Prešov, 20. 6. 1967.

51 Na tabuli, situovanej dodnes na svojom pôvodnom mieste, je vyrytý a zlatou farbou zvýraznený trojriadkový nápis v slovenskom jazyku s vročením s nasledovným textom: **ĎAKUJEM ZA VYZDRAVENIE / A ZA OCHRANU OD SMRTI / 1964.**

52 Archív KPÚ PO, f. SAÚ do roku 2002, inv. č. 813/4. *Plaveč – oprava kostola*. Plaveč, 5. 6. 1968.



*Západné, južné a východné fasády kostola sv. Margity Antiochijskej v Plavči
na dobových fotografiách z roku 1965.*

Zdroj: Archív KPÚ PO, f. ZN, Plaveč, r. kat. kostol, neg. č. 7137-7139, neautorizované

viaceré nálezové predmety (pravdepodobne súčasť pohrebnej výbavy), medzi inými aj olovená nádoba naplnená liehom, v ktorej boli uložené konské plúca a srdce. Interiér kostola bol vyzdobený stropnými a nástennými figurálnymi maľbami od akademického maliara Mikuláša Jordána. Išlo o medailóny štyroch evanjelistov (sv. Marek, sv. Matúš, sv. Lukáš, sv. Ján), dvoch starozákonných prorokov (Dávid, Moj-

žiš) a novozákonné biblické scény, znázorňujúce Kázanie Krista na hore (maľba situovaná v západnom klenbovom poli lode) a Krst Krista v Jordáne (maľba situovaná vo východnom klenbovom poli lode). Maľby sa nachádzali v dobrom stave. Soklová časť interiéru kostola, spodné časti stien a pilastrov, podvežie a schody vedúce na emporu boli v roku 1972 natreté olejovými nátermi. Zvyšné časti stien a stropov (mimo figurálnych malieb) boli opatrené hlinovými hygienickými nátermi, na viacerých miestach so štylizovaným neobarokovým ornamentom. Interiér kostola bol v čase prieskumu vybavený tromi neskorobarokovými oltármi provinčnej umeleckej úrovne s bohatou plastickou výzdobou v ornamentálnej rezbe a figurálnej plastike a jedným neogotickým oltárom bez umeleckej hodnoty, mladšou kazateľnicou s plastikami evanjelistov zo začiatku 19. stor., organom z konca 19. stor. a ďalším potrebným kostolným zariadením z 20. stor. bez umeleckej hodnoty.⁵³

Františkovi Šubertovi sa počas prieskumu podarilo predovšetkým v priestore svätyne odhaliť viacero zaujímavých nálezov. Uprostred jej východného múru (v hornej časti, medzi barokovými okennými otvormi) bolo objavené pôvodné gotické kamené okno so zachovanou kamennou kružbou v tvare trojlístka bez stredového prútu (pravdepodobne sekundárne odstránený). Špalety okna mali fragmentárnu polychrómiu popolavej farby. V južnej časti východného múru svätyne, pod parapetom barokového okna, bola objavená staršia a mladšia vrstva gotickej omietky s freskami (dve vrstvy na sebe) v podobe kruhových terčov s byzantskými (svätopeterskými) krížmi uprostred. Farebnosť staršieho gotického konsekračného kríža bola hnedočervená, mladšieho neskorogotického bola čiernočervená. Ďalšie gotické omietky (pekované) a fresky boli objavené aj na murive oddelujúcom východné gotické okno svätyne od jej južného barokového okna, a tiež pozdĺž gotického okna (pod jeho špaletou). V prvom prípade išlo o fragment gotickej fresky s nečitateľným výjavom a textom, vyhotovenej technikou *al primo*, v druhom prípade o fresku zachytávajúcu hornú časť dvoch postáv – mužskú, frontálne kreslenú postavu svätca (oranta?) s pomerne dobre zachovanou tvárou a ženskú, zachovanú len obrysovo a bez tváre. Torzá gotickej freskovej výzdoby a omietok boli objavené aj v lunetách valených klenieb lode – v okolí nástenných malieb od Mikuláša Jordána, zachytávajúcich starozákonných prorokov a evanjelistov. Najmladším nálezom, odhaleným počas prieskumu, bol mramorový sarkofág Margity Bohuslavy Forgáčovej (Forgacs),⁵⁴ zamurovaný nápisovou stranou smerom do vnútra prostrednej časti obvodového múru lode.⁵⁵

53 ŠUBERT, František. *Celková zpráva o průzkumných, zajišťovacích, stavebně technických a restaurátorských pracích v kostele sv. Margity Antiochejské v Plavči, okres Stará Lubovňa*. Plaveč, Strojopis, 1972, s. 1-2.

54 Epitaf vyhotovil neznámy majster z hnedého lešteného mramoru. V súčasnosti je vsadený do muriva juhozápadnej niky južného múru bočnej južnej kaplnky svätyne. Epitaf má obdĺžnikový tvar rozmerov 75 x 47 cm. Opatrený je latinským 17-riadkovým textom. Z pôvodného textu sú čitateľné len nasledovné písmená, resp. slová: D(EO). O(PTIMO). M(AXIMO). S(ACRVUM). / [MA]RGARITAE BOCVSSIAE FOR[.] / [.] NAE PIETATE INGENIO [A] / [- - -]SQ VIRTVTIB: HONEST[E] / [.] T]RONAE DIGNIS [PRAE]S[- - -] / [TIS] QVAE AETATIS ANNO / [X]IM. III. D. V. IMMATV[---] / P[- - -]TVS DOLORIB: [SV] [- - -] / [- - -]JEX HAC MORTALIV[- - -] / [- - -]LES: MIGRAVIT [---] / [- - -] IVN: ANNO M.D.[C] [- - -] / [- - -]. XXXVI. CVMVIX [- - -] / [- - -]NCONIVGIO ANN [- - -] / [- - -] I [.]D.V. CONIVOI [- - -] / [- - -] I [.]TISS: [- - -] / I [- - -] VSCOSN [- - -]R CO / IVNX MOLESTISS[- - -]. M. Epitaf

Po ukončení reštaurátorského prieskumu sa v interiéri aj exteriéri kostola začala realizovať odsúhlasená stavebná a umelecká obnova. V roku 1973 boli obnovené poškodené omietky (vrátane cementových plomb) v interiéri kostola, realizoval sa hygienický náter stien, stropov, pilierov a empory, bola vyhotovená nová stropná maľba na klenbe svätyne a reštaurovaním prešli barokové oltáre a organ z konca 19. stor. Reštaurovanie oltárov prebiehalo v pražskom reštaurátorskom ateliéri odborného reštaurátora Františka Šuberta a jeho vedeckým garantom bol historik umenia Jaroslav Wagner zo Štátneho ústavu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Prahe. Na reštaurovaní oltárov sa okrem Františka Šuberta podieľal aj historik umenia Ludvík Losos. Reštaurovanie organu realizoval in situ akademický maliar Mikuláš Jordán.⁵⁶ Hlavný oltár sv. Margity bol po reštaurovaní inštalovaný na svojom pôvodnom mieste v závere svätyne, bočné oltáre Najsvätejšieho Srdca Ježišovho a Panny Márie boli inštalované na novom mieste – oltár Najsvätejšieho Srdca Ježišovho v juhovýchodnom kúte lode (po pravej strane jeho víťazného oblúka), oltár Panny Márie v severovýchodnom kúte lode (po ľavej strane jeho víťazného oblúka).⁵⁷

Existujúce figurálne nástenné a stropné maľby od akademického maliara Mikuláša Jordána, realizované v roku 1936, boli očistené od depozitov, vytmelili sa drobné trhliny, urobila sa ich retuš, ich orámovanie sa opatrilo dva centimetre širokou páskou zo zlatého metalu a na záver boli povrchovo ošetrené voskovo-živicovou emulziou. Zvyšná ornamentálna a florálna výzdoba stien a klenieb kostola z druhej polovice 30. rokov 20. stor. bola zmytá a zoškrabaná až na vrchnú podkladovú kriedovú omietku. Vo svätyni kostola, uprostred plackovej klenby, pribudla nová figurálna maľba, znázorňujúca Svätú Trojicu, situovaná v lístkovo členenom kruhu s priemerom 3,2 m, ktorú pre potreby tunajšieho kostola vyhotovil akademický maliar Bedřich Barták. Okrem toho bol na východnú časť steny lode, v priestore nad víťazným oblúkom, komponovaný nápis (jeho text nie je uvedený) z evanjelia sv. Matúša v modernom písme tmavohnedej farby s bielou iniciálou. Plochy stien, klenieb, pilierov a kruchtovej empory (mimo figurálnych malieb) boli opatrené jednou vrstvou vápenného náteru, na ktorý bol následne aplikovaný druhý farebný náter (pigmentové farby vo vápne a disapole), podľa nasledovného vzorca – klenby a lunety lode

má odštiepený horný severný (ľavý) a dolný južný (pravý) roh, poškodené okraje a po obnove je prekrytý omietkou a bielym náterom. KALETOVÁ, Mária. *Epigraficko-heraldické pamiatky vo vybraných rímskokatolíckych farnostiach v okrese Stará Ľubovňa*. [bakalárska práca]. Prešov : Inštitút histórie FF PU v Prešove, 2015, s. 65.

- 55 ŠUBERT, František. *Celková zpráva o průzkumných, zajišťovacích, stavebně technických a restaurátorských pracech v kostele sv. Margity Antiochejskej v Plavči, okres Stará Ľubovňa*. Plaveč, Strojopis, 1972, s. 2-4.
- 56 Archív KPÚ PO, f. SAÚ do roku 2002, inv. č. 813/4. *Plaveč kostol, jeho oprava – vyjadrenie*. Prešov, 14. 4. 1972; Archív KPÚ PO, f. SAÚ do roku 2002, inv. č. 813/4. *Plaveč kostol, jeho výmaľba – dožiadanie*. Prešov, 30. 5. 1972; Archív KPÚ PO, f. SAÚ do roku 2002, inv. č. 813/4. *Restaurátorské práce, kostel Plaveč n/Popradom – oznámení o vracení restaurovaných soch a řezby z oltářů*. Praha, 4. 12. 1973.
- 57 GLOS, Peter. *Zámer a zásady pre reštaurovanie bočného oltára Najsvätejšieho Srdca Ježišovho a bočného oltára Panny Márie z rímskokatolíckeho kostola sv. Margity Antiochijskej v Plavči*. Prešov : Pamiatkový ústav Bratislava, regionálne stredisko Prešov, Strojopis, 1996, s. 11.

v čistej bielej, steny lode v lomenej bielej, vífazný oblúk, piliere, pilastre a oblúk parapetu kruchtovej emporie v pastelovej červenohnedej, čelná stena svätyne v pastelovej červenohnedej o tri stupne svetlejšej ako vífazný oblúk, sokle pilastrov a pilierov v šedom odtieni, rímasy pilierov a pilastrov a štukový pás orámovania klenby svätyne v zlatej farebnosti, bočné kaplnky v kombinácii klenby biele a steny lomená biela a podvežie v bielej farebnosti.⁵⁸ Súčasťou obnovy interiéru bola aj redukcia pôvodného kostolného mobiliára a inštalácia nového. Z pôvodného mobiliára boli odstránené sadrové prefabrikátové plastiky svätcov tirolskej proveniencie z konca 19. a prvej tretiny 20. stor., neogotické zastavenia sadrovej krížovej cesty, iné obrazy a sochy bez umeleckej hodnoty, pôvodne rozmiestnené v lodi a bočných kaplnkách, a tiež drevená kazateľnica (mimo plastik štyroch evanjelistov), ktorá opticky zužovala priestor svätyne a bola bez umeleckých hodnôt. Do mobiliára kostola naopak pribudli nové zastavenia krížovej cesty (každé o veľkosti cca 0,65 x 0,35 m), vyhotovené kombináciou maľby na skle so zlátением a striebrením. Jednotlivé zastavenia boli umiestnené na pilieroch a pilastroch v lodi kostola a na západnej, južnej a východnej stene svätyne. František Šubert potrebu redukcie mobiliára zdôvodnil tým, že je jednak nevyhnutné akceptovať a vyzdvihnúť architektúru kostola, ktorej musí byť akákoľvek výzdoba podriadená, jednak je dôležité upriamiť pozornosť na najhodnotnejšie prvky mobiliáru, t. j. oltáre, aby sa pozdvihla ich výrazová a umelecká hodnota.⁵⁹

Ďalšou veľkou stavebnou obnovou prešiel kostol sv. Margity Antiochijskej v Plavči v rokoch 1976 – 1977. V tomto prípade išlo o obnovu stiech, fasád a bezprostredného okolia objektu a ku odstráneniu kovových mreží z exteriérovej strany okenných otvorov (s výnimkou okenného otvoru sakristie). Z dôvodu havarijného stavu krovov veže, lode, svätyne, bočnej južnej kaplnky svätyne a sanktusníka (vežičky) nad strechou svätyne (staticky narušené po napadnutí drevokazným hmyzom), boli tieto odstránené a nahradené novými – tvarovými a materiálými kópiami menených drevených konštrukcií. S výmenou krovov došlo aj ku výmene strešných krytín. Pôvodný pozinkovaný falcovaný plech strihaný a ukladaný do pásov bol na streche veže a oplechovaní a streche sanktusníka nahradený medeným falcovaným plechom strihaným a ukladaným do pásov, na strechách lode, svätyne a južných kaplnkách lode a svätyne keramickou krytinou (bobrovka). Identická keramická krytina bola použitá aj na zastrešenie oporných pilierov kostola. Na obnovené strešné konštrukcie bol následne inštalovaný hromozvod. Obnova fasád zahŕňala osekание exteriérových omietok a ich nahradenie novými. Okrem toho bol zamurovaný exteriérový vstup do bočnej južnej kaplnky lode, pričom na jeho miesto bol z exteriéru osadený kamenný epitaf z červeného mramoru⁶⁰ a došlo

58 ŠUBERT, František. *Celková zpráva o průzkumných, zajišťovacích, stavebně technických a restaurátorských pracech v kostele sv. Margity Antiochejské v Plavči, okres Stará Lubovňa*. Plaveč, Strojopis, 1972, s. 4-5.

59 ŠUBERT, František. *Celková zpráva o průzkumných, zajišťovacích, stavebně technických a restaurátorských pracech v kostele sv. Margity Antiochejské v Plavči, okres Stará Lubovňa*. Plaveč, Strojopis, 1972, s. 6.

60 Ide o epitaf, ktorý bol s najväčšou pravdepodobnosťou vyhotovený pri príležitosti úmrtia Kláry Büdi (†1604), druhej manželky baróna Juraja Horváta (Horvath). Epitaf má

ku zrušeniu ozdobnej štukovej rímasy, situovanej nad jej pôvodným exteriérovým vstupným otvorom. Výraznejšou premenou prešla aj východná fasáda svätyne, kde bolo priznané východné gotické okno a inštalovaný drevený kríž s korpusom Krista (nad oknom). Fasády objektu boli po obnove omietok a realizovaní vyššie popisovaných stavebných úprav opatrené zjednocujúcim fasádnym náterom, ktorý prekryl pôvodnú výzdobu veže – nárožnú bosáž a šambrány združených okien. Z okolia kostola bol premiestnený kamenný kríž s korpusom Krista, pôvodne



Južné a východné fasády kostola sv. Margity Antiochijskej v Plaveči na dobovej fotografii z roku 1977 (stav po komplexnej obnove). Zdroj: Archív KPÚ PO, f. SAÚ do roku 2002, inv. č. 813/4, Plaveč, r. kat. kostol, nečíslované, neautorizované

situovaný v bezprostrednom styku s východným múrom svätyne, po celom obvode objektu bol z exteriéru vybudovaný odkvapový chodník a došlo aj ku výrubu mladšieho stromu, situovaného medzi ohradným múrom a východnou fasádou svätyne.⁶¹

obdĺžnikový tvar rozmerov 175 x 98 cm. Opatrený je latinským textom, vyhotoveným pomocou novovekých kapitálok. Z pôvodného textu sú čitateľné iba tieto písmená, resp. slová: EP[I]TAP[H]I[VM] / NO[B]I[L]IS - -] / [- -] / G(EORGIVS) H(ORVATH) / C(LARA) B(VDI). Spodnú časť epitafu zdobia erby rodu Horvát (grif otočený doprava držiaci v labách korunu) a rodu Büdi (doprava otočený jednorožec vyrastajúci z koruny). Oba erby sú čiastočne poškodené a bez klenotu. ČOVAN, Miroslav. *Historické nápisy zo Šariša do roku 1650*. Martin, 2016, s. 153.

61 Archív KPÚ PO, f. SAÚ do roku 2002, inv. č. 813/4. Plaveč, r. kat. kostol – vyjadrenie ku zámeru obnovy. Prešov, 8. 6. 1976.

Po úspešnom ukončení obnov zo 70. rokov 20. stor. nechali miestni veriaci v roku 1978 inštalovať pri západnom vstupe do kostola (severne od vstupného portálu) kovovú pamätnú tabuľu, informujúcu o obnovách objektu realizovaných v rokoch 1730, 1892, 1936 a 1978.

Stavebnými obnovami interiéru a exteriéru, avšak v menšom rozsahu ako v desaťročí predtým, prešiel kostol sv. Margity Antiochijskej v Plavči aj v priebehu 80. rokov 20. stor. V roku 1983 bola v interiéri kostola vymenená dlažba (vrátane tepelnej izolácie a izolácie podlahy proti vlhkosti), komplexnou obnovou prešla elektroinštalácia (zásuvky, vypínače, svietidlá, ozvučenie), interiér kostola bol opatrený novým hygienickým náterom (bez zásahu do figurálnych a ornamentálnych malieb) a došlo aj ku radikálnej úprave empory – kompletne sa odstránil celý parapet a jej podporné piliere, empora sa vysunula smerom do lode a bol vytvorený nový parapet (kombinácia železobetónových a drevených prvkov). V spomenutom roku došlo aj ku čiastočnej výmene drevených lavíc, ktorá pokračovalo a napokon bola úspešne ukončená v priebehu nasledujúceho kalendárneho roka. V roku 1984 boli okrem toho vymenené aj kovové výplne z prelomu 19. a 20. stor. za nové drevené s vitrážami (mimo okenných výplní bočnej južnej kaplnky svätyne), vstup do podvežia kostola bol zabezpečený pomocou kovových mreží a na zväčšenú a rozšírenú emporu bol umiestnený nový organ, vyrobený pre tunajší kostol v rokoch 1975 – 1978 firmou Organa Kutná Hora. Poslednou stavebnou úpravou, realizovanou v 80. rokoch 20. stor., bolo rozšírenie sakristie o II. NP. K tomuto zásahu došlo v roku 1985. S ním priamo súviselo aj odstránenie okennej výplne severného okenného otvoru svätyne, obnova omietok a hygienických náterov, odstránenie pôvodnej strechy a krytiny a osadenie novej, s prudším sklonom. Sakristia bola aj po obnove zastrešená pultovou strechou krytou pozinkovaným falcovaným plechom strihaným a ukladaným do pásov.⁶² V tomto roku došlo s najväčšou pravdepodobnosťou aj ku osadeniu kamenného epitafu z červeného mramoru⁶³ na prostredný oporný pilier sakristie.

62 Archív KPÚ PO, f. SAÚ do roku 2002, inv. č. 813/4. *Plaveč, r. kat. kostol – vyjadrenie k zamýšľaným prácam*. Plaveč, 16. 7. 1982; Archív KPÚ PO, f. SAÚ do roku 2002, inv. č. 813/4. *Štátny súhlas k prevedeniu údržbárskych, opravných, rekonštrukčných a modernizačných prác v cirkevnom objekte – interiér kostola sv. Margity, Vs 341 v obci Plaveč*. Stará Lubovňa, 20. 4. 1983; Archív KPÚ PO, f. SAÚ do roku 2002, inv. č. 813/4. *Plaveč, r. kat. kostol – práce na interiéri kostola, dokončenie exteriéru, k č. 3215/82*. Plaveč, 10. 1. 1984; Archív KPÚ PO, f. SAÚ do roku 2002, inv. č. 813/4. *Záznam z komisionálnej prehliadky objektu r. kat. kostola sv. Margity Ant. v Plavči po obnove*. Plaveč, 17. 7. 1985.

63 Ide o epitaf, ktorý z najväčšou pravdepodobnosťou patrí Františkovi z Korytného, ktorý v 20. rokoch 17. stor. vykonával funkciu kapitána hradu Plaveč a ktorý zahynul 3. 12. 1631. Epitaf má obdĺžnikový tvar rozmerov 175 x 89 cm, je zvetraný a z veľkej časti nečitateľný. Opatrený je dvoma latinskými textami, vyhotovených pomocou novovekých kapitálok. Z prvého textu, prebiehajúceho po okrajoch epitafu, je možné identifikovať nasledovné písmená, resp. slová: [- - -] [- - -] [- - -] FIERI QVI [T]E[GE](N)S [P]IE 3 DIE DECEMB[RIS] [A] NNO D[OMI]NI M DC XXXI [- - -]. Z druhého textu, situovaného v dolnej časti epitafu, pod erbmi, je možné identifikovať nasledovné písmená, resp. slová: D(EO) O(PTIMO) M(AXIMO) / HIC KOR[O]TN[O]KIO VETER[I - - -] / [- - -]. Hornú časť epitafu zdobí aliančný erb, pozostávajúci z erbu pánov z Korytného (v štíte z koruny vyrastajúci, doľava otočený jednorožec, klenot predstavujú z koruny vyrastajúce tri pávie perá) a erbu



*Diaľkové pohľady na južné fasády kostola sv. Margity Antiochijskej
v Plaveči na dobovej fotografii z roku 1992.*

Zdroj: Archív KPÚ PO, f. ZN, Plaveč, r. kat. kostol, neg. č. 33611-1,2, autor: P. Glos

V priebehu 90. rokov 20. stor. sú známe dva stavebné zásahy v miestnom kostole. V roku 1992 bol obnovený jeho fasádny náter a reštaurovaním (bez súhlasu príslušných úradov) prešiel hlavný barokový oltár sv. Margity.⁶⁴ V roku 1996 boli na veži kostola inštalované vežové hodiny, vo veži bol umiestnený nový veľký zvon⁶⁵

rodu Berzeviczi (Berzeviczy) – doprava naklonený štít so vzpriameným kamzíkom, štít obkolesuje drak, symbol člena Dračieho rádu, klenot predstavuje z prilby vyrastajúci kamzík. ČOVAN, Miroslav. Epigrafické a sepulkrálné pamiatky pánov z Brezovice v stredoveku a rannom novoveku. In Jiří ROHÁČEK (ed.). *Epigraphica & Sepulcralia VI*. Praha : Artefactum, 2015, s. 124-125.

64 Archív KPÚ PO, f. SAÚ do roku 2002, inv. č. 813/4. *Plaveč, rímskokatolícky kostol sv. Margity Ant.*, porušenie ustanovení zákona SNR č. 27/87 Zb. Prešov, 18. 8. 1992.

65 Ide o zvon s tanierovou korunou, zavesený na oceľovej hlave, s dolným priemerom 80 cm. Na hornom okraji zvonu sa vinie nápisová páska s jednoriadkovým nápisom v slovenskom jazyku, uvádzajúcim názov lokality, pre ktorú bol zvon uliaty: PLAVEČ. Z pásky visí florálny ornament. Plášť zvona zdobí reliéf Božského Srdca Ježišovho. Na odvrátenej strane kyvu zvona je situovaná zvonolejárska značka v podobe obdĺžnika, v ktorom je umiestnený odtlačok vetvičky tuji severskej a jednoriadkový nápis s vročením v českom jazyku, odkazujúci na rok odlitia a donátorov zvona: R. P. 1996 ULILA RODINA DYTRYCHOVA. Prechod na zvone zdobí akantový vlys. Na dolnom okraji zvona sa nachádza jednoriadkový nápis v slovenskom jazyku, odkazujúci na správcu farnosti, za ktorého bol uliaty a prosbu na požehnanie farnosti: TENTO ZVON BOL ODLIATÝ ZA PŮSOBENIA OTCA DUCHOVNÉHO PÁTERA ANDREJA / GRIVALSKEHO + BOŽSKÉ SRDCE ŽEHNAJ CELÚ FARNOST'. KALETOVÁ, Mária. *Epigraficko-kampano-*

a reštaurovaním (so súhlasom príslušných úradov) prešli bočné barokové oltáre Najsvätejšieho Srdca Ježišovho a Panny Márie.⁶⁶ Oltáre boli reštaurované v Ateliéri pro práce chrámové v Červenom Kostelci pod odborným dohľadom reštaurátora Břetislava Kařku.⁶⁷

Stavebno-historický vývoj kostola v 21. storočí (2001 – súčasnosť)

Rímskokatolícka farnosť v Plavči realizovala v priebehu 21. stor. na kostole sv. Marty Antiochijskej dve väčšie stavebné obnovy. Prvá z nich, prebiehajúca v rokoch 2003 – 2004, sa týkala plynofikácie objektu, inštalácie plynového ústredného vykurovania a zavedenia vody do kostola.⁶⁸ Počas druhej, uskutočnenej v rokoch 2006 – 2007, prešli komplexnou obnovou fasády kostola (omietky, náter, profilácie ríms a iných štukových prvkov), vymenila sa strešná krytina na strechách lode, svätyne, bočných južných kaplniek, sakristie a oporných pilieroch (keramickú pálenú krytinu – matnú svetločervenú bobrovku, resp. falcovaný pozinkovaný plech strihaný a ukladaný do pásov nahradila keramická pálená krytina – lesklá tmavá červeno-hnedá taška) a do okenných otvorov bočnej južnej kaplnky sakristie sa osadili nové drevené rámové okenné výplne s vitrážami.⁶⁹

V súčasnosti miestna farnosť plánuje obnoviť fasády kostola. Obnove bude predchádzať architektonicko-historický výskum, z ktorého vzíde návrh ich finálneho vizuálu.

logické pamiatky vo vybraných lokalitách okresu Stará Ľubovňa. [diplomová práca]. Prešov : Inštitút histórie FF PU v Prešove, 2017, s. 61-62.

66 Archív KPÚ PO, f. SAÚ do roku 2002, inv. č. 813/4. *Plaveč, rímskokatolícky kostol sv. Margity Antiochijskej – vyjadrenie k reštaurovaniu bočných oltárov.* Prešov, 17. 1. 1995.

67 Archív KPÚ PO, f. SAÚ do roku 2002, inv. č. 813/4. *Žiadosť o súhlas na vývoz kultúrnej pamiatky.* Bratislava, 20. 2. 1996.

68 Archív KPÚ PO, f. Spisová agenda úradu od roku 2002 (SAÚ od roku 2002), číslo spisu (č. spisu) PO-03/722, r. 2003. *Plaveč, rím. kat. kostol – inštalácia ústredného kúrenia*; Archív KPÚ PO, f. SAÚ od roku 2002, č. spisu PO-03/1693, r. 2003. *Plaveč, rím. kat. kostol sv. Margity – plynofikácia, ústredného kúrenia.*

69 Archív KPÚ PO, f. SAÚ od roku 2002, č. spisu PO-06/2076, r. 2006. *Plaveč, rím. kat. kostol sv. Margity – obnova fasád*; Archív KPÚ PO, f. SAÚ od roku 2002, č. spisu PO-06/799, r. 2006. *Plaveč, rím. kat. kostol – oprava poškodených omietok v interiéri, výmena strešnej krytiny, oprava ohradového múru.*